

N:o 29.

Ank. till Riksd. kansli den 14 april 1890, kl. 3 e. m.

Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande n:o 4, i anledning af herr G. Eriksons i Myckelgård motion om utsträckning till samtliga lappområden i riket af gällande förbud emot införsel af spirituosa i lappmarkerna.

Uti en inom kammaren väckt, till utskottet hänvisad motion, n:o 107, har herr G. Erikson föreslagit, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att kongl. brefven den 29 november 1839 och den 15 december 1848 om förbud emot införsel af spirituosa till lappmarkerna måtte komma att omfatta alla marker, som äro upplätta för eller inköpta till lappområden utan afseende på i hvilken provins lappområdet vore beläget.

Såsom stöd för denna framställning har motionären anfört följande:

»Genom kongl. bref till konsistorium i Hernösand dels den 29 november 1839 och dels den 15 december 1848 stadgas förbud för införsel af spirituosa till lappmarkerna vid vite af 50 kronor samt den införda varans konfiskation.

Detta stadgande, som tillkommit på begäran af åtskilliga myndigheter, har ansetts nödigt för att försvåra eller om möjligt omöjliggöra lönkrögeri, som af den bofasta befolkningen ofta utöfvas bland lapparne, hvilka delvis äro mycket begifna på starka drycker och som genom dryckenskap ofta vanvårda sin egendom, försjunka i fattigdom och

komma staten till last. Stadgandet har visat sig mycket bra för de orter, der tillämpandet skett, nemligen i Norr- och Vesterbottens lappmarker, i ty att åklagaren befriats från att skaffa vittnen, som intygat, det bränvinsförsäljning skett till lapparne, hvilket alltid är svårt, för att icke säga nästan omöjligt, utan har i stället beslag lagts på »lagret», och krögeriet således omintetgjorts. Uti mål, anhängiggjordt vid Undersåkers häradsrätt med anledning af en sådan beslagsåtgärd, har högsta domstolen, dit målet avancerade, förklarat att det kongl. brefvet ej är tillämpligt annorstädes än i lappmarkerna, hvartill ej räknas de marker eller trakter, som äro upplåtna till lappar i andra delar af riket, såsom Jemtland och Herjeådalen, der det finnes många lappbyar och der staten för utvidgande af lapparnes område de sista åren inköpt stora sträckor. Meningen med dessa inköp torde vara att skydda lappen; men föga torde det båta, om icke några utomordentliga åtgärder vidtagas för att stäffa det förderbringande rusdrycksbegäret hos denna folkras samt den låga vinningslystnaden hos en del af den bofasta befolkningen, som drifver handel med lapparne.

Att tillämpa det kongl. brefvet på alla marker, som äro upplåtna för eller inköpta af staten till lappmarksområden inom alla Sveriges provinser, der det förekommer, synes mig vara en ganska lätt sak, ty gränsen mellan lapptrakt och hemman eller fyllnadsjordar till skattehemman är alltid klar och gifven, och ganska lätt torde det ock vara att urskilja spirituosa, ämnad till oloflig handtering.

För dem af riksdagens ledamöter, som ej varit i tillfälle lära känna lapparnes seder och bruk, vill jag nämna, att lappen försäljer årligen flere eller färre af sina renar, för att för de penningar, som derfor erhållas, skaffa sig förnödenheter, såsom kaffe, socker, sill, fläsk och mjölvaror. Denna försäljning sker vanligtvis på höstarne, då renhjordar sammanföras till en för köparne tillgänglig plats, dit afnämare i stora skaror infinna sig, och uppstår då en s. k. lappmarknad. Vid sådana tillfällen händer det nog att en och annan renköpare (lapphandlare, som de benämnas) medhar bränvin, hvarmed lappen trakteras, tills priset på renen nedgått till hvad köparen tycker lämpligt vara.

Vid andra tillfällen händer det, att en eller flere personer mera i tysthet begifva sig till ett lappläger och bedrifva ofoget i större skala, allt till föga fromma för lappbefolkningen.»

Den till ämnet hörande lagstiftning torde kunna sammanfattas uti följande:

1) *Kongl. förordningen den 3 oktober 1723* »om Lappländarnes flitiga undervisning i Christendomen och Scholors inrättande i orten», genom hvilken kongl. förordning stadgas, »att thet otidiga bränvinsmångleri och supande under Marknadstider då Prediko Ämbetet bäst har tillfälle the för kiöbenskaps skuld församlade Lappländare att undervisa, förbiudes alldeles, så att ingen Bårgare eller annan får sälja, skiänka eller emot waror förbyta något Bränvin till någon Lappländare, innan Marknaden är sluten och afhyst, hvarå Krono Betjänterne vid hårdt ansvar böra hafva noga uppsickt.»

2) *Två kongl. bref den 3 december 1740*, det ena till landshöfdingarne i Öster- och Vesterbotten samt Gefleborgs län samt det andra till direktionen öfver lappscolemedlen. Genom dessa kongl. bref förbjudes — enär kongl. förordningen den 3 december 1723 icke verkat till det påsyftade ändamålet — »all bränvinsupförsel samt säljande och skänkande i Svenska Lappmarkerne både vid, under och emellan marknaderna och det vid 100 daler silfvermynts vite jemte varans konfiskation.»

3) *Två kongl. bref den 29 november 1743*, det ena till landshöfdingarne i Öster- och Vesterbotten samt Gefleborgs län och det andra till »direktionen öfver Ecklesiastique Werket i Lappmarken», uti hvilka kongl. bref det under den 3 december 1740 utfärdade förbud i så måtto förnyas, att »eho, som befinnes uppföra, sälja eller skänka bränvin i Svenska Lappmarkerna antingen vid, under eller mellan marknaderna, densamma skall till 100 dlr Smts: vite jemte varans confiscation vara förfallen.»

4) *Kongl. brefvet den 19 mars 1845* till direktionen öfver ecklesiastikverket i Lappmarken, uti hvilket bref — sedan bemälde direktion anmält, att, uppå initiativ af presterskapet i Åsele lappmark, mellan der boende nybyggare och lappallmoge öfverenskommit, att ingen der boende egde frihet antingen att sjelf tillverka eller från andra orter införa eller »hos sig inkomma låta» något slags bränvin, äfvensom att ingen dit resande finge med sig föra något bränvin antingen till eget eller andras behof under hvad namn som helst — Kongl. Maj:t berörde öfverenskommelse »till underdånig efterlefnad confirmerat och stadfäst», dock att förordnandet angående 100 daler silfvermynts pligt på bränvins införande samt säljande och skänkande till lappska nationen derigenom icke ändrades eller upphäfdes.

5) *Kongl. resolutionen på städernas besvär den 7 juli 1752*, som uti

§ 36 innehåller bland annat: att Vesterbottniska städerna lemnades tillsvi vidare och på försök frihet att *en dag* »efter det ombytet eller marknaden i Lappmarken vore förbi och aflyst få sälja till Lapparne erforderligt bränvin»; dock med vilkor, att, om någon af bemälda städers borgerskap eller någon annan under hvad sken och förevändning som helst fördristade sig att förr, än nästa dag efter det marknaden blifvit aflyst, utlemna eller sälja något bränvin till lappallmogen, densamma icke allenast skulle vara förfallen till 20 daler silfvermynts böter utan ock vara förlustig af den friheten att vidare få besöka denna marknad med lappallmogen.

6) *Kongl. brefvet den 9 januari 1765*, hvarigenom, efter det direktionen öfver ecklesiastikverket i Lappmarken framhållit angelägenheten deraf, att de s. k. årliga bränvinsmarknaderna der uppe i orten ej dädanefter finge anställas på de dagar, som föreginge någon sön-, högtids- eller bönedag, Kongl. Maj:t till denna framställning samtyckt.

7) *Kongl. brefvet den 29 november 1839* till konsistorium i Hernösand, genom hvilket bref till gällande kraft och behörig verkställighet återupplifvades de genom kongl. brefven den 3 december 1740 och den 29 november 1743 meddelade föreskrifter sålunda, att införsel och försäljning af bränvin i lappmarkerna förbjödes vid det deri bestämda vite af trettio tre riksdaler 16 skillingar banko och den olofligen införda eller försålda varans konfiskation.

8) *Kongl. brefvet den 15 december 1848* till kongl. generaltullstyrelsen med flere, genom hvilket förklarades, att det den 29 november 1839 meddelade förbud skulle anses gälla icke blott bränvin af säd, potatis eller andra jordfrukter, utan ock de arter af bränvin, som förekomme under namn af cognac, rum och arrack.

9) *Kongl. brefvet den 21 december 1860* till befallningshafvandena uti Vesterbottens, Norrbottens och Jemtlands län samt konsistorium i Hernösands stift, genom hvilket kongl. bref, uppå framställning af Lycksele församlings invånare, förordnades, att kongl. brefven den 29 november 1839 och den 15 december 1848 skulle, hvad Lycksele socken anginge, till all kraft och verkan upphöra.

10) *Kongl. brefvet den 2 maj 1873* till länsstyrelsen i Vesterbottens län, hvarigenom Kongl. Maj:t förklarat bland annat, att Fredrika socknemäns ansökan, att de genom kongl. brefven den 29 november 1839 och den 15 december 1848 meddelade förbud måtte upphävas, hvad anginge Fredrika socken, icke till någon åtgärd föranledde.

Med lappmarker förstods ursprungligen endast de för den nomadiserande lappbefolkningen territoriellt afskilda, inom *Lappland belägna* områden, hvilkas gränser uppgingos och bestämdes under förra århundradet. Dessa lappmarker utgöras af:

a) inom Norrbottens län:

Torneo lappmark om 19,852 qv.-kil. och med 1,505 nomadlappar*),

Lule » » 36,385 » » » 1,262 » ,

Pite » » 21,175 » » » 1,017 » ,

varande en mindre del af sistnämnda lappmark belägen inom Vesterbottens län;

b) inom Vesterbottens län:

Ume eller Lycksele lappmark om 20,631 qv.-kil. och med 802 nomadlappar, och

Åsele lappmark om 15,840 qv.-kil. och med 534 nomadlappar.

Inom *Jemtlands län* (Jemtland och Herjeådalen) har deremot icke funnits någon från länets öfriga delar territoriellt afskild lappmark. Vid pågående afvittringar — hvilka förrättningar hafva till ändamål bland annat att skilja kronans marker från enskildas egor, att af de förra tillägga svaga hemman fyllnad i deras behof samt att bereda tillfälle till nya hemmans anläggande å kronoallmänningar och öfverloppsmarker — hafva emellertid inom Jemtlands län blifvit lapparne tilldelade de s. k. skattefjellen, hvilka för det mesta utgöras af högre fjellsträckningar, äfvensom de emellan dessa skattefjell inskjutna smärre dalgångar, som lapparne äro nödsakade att beträda för att tillgodogöra sig betet å skattefjellen. Denna lapparne tilldelade mark, som i det närmaste bildar en sammanhängande landssträcka längs Jemtlands gräns emot Norge, har blifvit kallad »Jemtlands lappmark» och sönderfaller i två lappmarker: *Föllinge lappmark* med 437 nomadlappar och en sammanlagd skattefjellsareal inom Frostvikens och Föllinge socknar samt Hotagans kapell af 3,546 qv.-kil. samt *Undersåkers lappmark* med 218 nomadlappar och en areal af 3,850 kvadratkilometer, belägen inom Offerdals, Kalls, Åre, Undersåkers, Hallens och Ovikens socknar. — Uti lagen den 5 juni 1886 angående de svenska lapparnes rätt till renbete i Sverige benämnas dessa inom Jemtlands län belägna marker icke för lappmarker utan för »de i Jemtlands län för lapparna afsatta land».

I sammanhang härmed förtjenar att erinras, att äfven inom *Kopparbergs län* torde komma att för lapparna afsättas sådana land. Sedan uppå Kongl. Maj:ts derom gjorda framställning Riksdagen 1887 medgifvit, att behållna afkastningen af skogsafverkning på renbetesfjellen

*) 1880 års folkmängdsuppgifter.

inom Jemtlands län finge användas till förvärfvande af mark för utvidgning af nämnda renbetesfjell i afsigt att bereda lapparna nödigt utrymme för renskötseln under tiden från maj till september, uppstod nemligen fråga, att den inom Kopparbergs län belägna Särna norra kronopark, hvilken gränsade intill det i Herjeådalen liggande Rutfjellet, skulle få användas vid indelning åt lappar i Jemtland. I nådig proposition den 25 april 1889 begärde till följd häraf Kongl. Maj:t Riksdagens förklarande, att förenämnda bestämmelser angående förvärfvande af mark för utvidgning af renbetesfjellen i Jemtlands län icke måtte innebära hinder att af de för sådant ändamål afsedda medel bestrida kostnaden för inköp af mark, som, ehuru belägen utom länets gränser, vore behöflig för utvidgning af nämnda renbetesfjell; och till hvad Kongl. Maj:t sålunda hemställt har Riksdagen enligt skrifvelse den 13 maj 1889 lemnat sitt bifall.

Efter det utskottet sålunda sökt redogöra för lappmarkernas territoriella omfattning, anser utskottet sig böra återgifva en del betänkligheter, som gjort sig gällande vid tillämpning af de i motionen omfördäda kongl. bref af den 29 november 1839 och den 15 december 1848 och af hvilka betänkligheter åtminstone en torde hafva gifvit anledning till den i motionen gjorda framställning.

I detta hänseende förtjena nemligen påpekas, *dels* att vid tillämpningen af berörda kongl. bref understundom framhållits, att, enär senare författningar angående villkoren för tillverkning och försäljning af bränvin och andra spirituösa drycker afsåge hela riket och icke omnämnde, att för lappmarkerna skulle vara särskildt stadgadt, nämnda kongl. bref icke vidare skulle vara tillämpliga, *dels* att dessa kongl. bref ofta af domstolarna tolkats på sådant sätt, att beslag å bränvin och åtal för införsel deraf i lappmarkerna ogillats, för såvidt åklagaren icke jemväl kunnat åstadkomma bevisning derom, att försäljning af den införda varan äfven egt rum, *dels ock* slutligen att det i samma kongl. bref meddelade förbud vore tillämpligt allenast på de egentliga lappmarkerna, d. v. s. på lappmarkerna i Norrbottens och Vesterbottens län.

De begge första inkasten emot eller betänkligheterna rörande de kongl. brefvens tillämplighet torde dock numera vara undanröjda, sedan i högsta domstolens minnesbok för 1884 under n:o 2 blifvit såsom antagen rättsgrundsats eller lagtolkning antecknad följande:

»Enär införsel till lappmarken af bränvin vore genom kongl. brefvet den 29 november 1839 vid vite af 33 riksdaler 16 skillingar

banko förbjuden, samt N. N. erkänt, att han år 1875 till Sorsele socken i lappmarken infört bränvin, hvilket, jemte det kärl, hvare det förvarats, tagits i beslag, har högsta domstolen dömt N. N. att utgifva det stadgade vitet med femtio kronor samt förklarat i beslag tagna bränvinet och kärl förbrutna; och skulle såväl böterna som värdet af det förbrutna godset tillfalla kronan».

Invändningen åter derom, att kongl. brefven den 29 november 1839 och den 15 december 1848 endast äro tillämpliga på lappmarkerna i Norrbottens och Vesterbottens län förtjena deremot fortfarande all uppmärksamhet. I detta hänseende har utskottet inhemtat af det utslag, som Kongl. Maj:t meddelat uti det i motionen omförmälda, till Undersåkers häradsrätt i Jemtland instämnda mål, hurusom — sedan åtal blifvit emot en person väckt för det han skulle till fjelltrakter inom Undersåkers lappmark infört bränvin — åtalet blifvit af Kongl. Maj:t ogilladt på den grund, att det område, dit bränvinet blifvit infördt, icke vore att till lappmark hänföra.

Då det emellertid synes utskottet alldeles påtagligt att, såsom motionären äfven framhållit, samma skäl, som föranledt förbud emot införsel af bränvin uti Norrbottens och Vesterbottens lappmarker, jemväl förefinnas för det föreslagna förbudet emot införandet af denna dryck uti öfriga lappområden, finner utskottet sig böra föreslå,

att kammaren ville för sin del besluta, att Riksdagen hos Kongl. Maj:t anhåller, att Kongl. Maj:t ville förklara kongl. brefven den 29 november 1839 och den 15 december 1848 om förbud emot införsel af spirituosa till lappmarkerna tillämpliga äfven i afseende å de för lapparna inom Jemtlands och Kopparbergs län afsatta land.

Stockholm den 14 april 1890.

På utskottets vägnar:

Gustaf Berg.